

VSAKDANJE ŽIVLJENJE MED EPIDEMIJO

Simpozij Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo, Ljubljana in svetovni splet, 19. 5. 2020

Ko bo komisija na Inštitutu za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU iskala predloge za besedo leta 2020, verjetno ne bo imela pretežkega dela: »pandemija«, »koronavirus«, »karantena« so verjetno tiste kandidatke, ki bodo ob razglasitvi rezultatov zasedle prva tri mesta. Vse odkar se je sredi marca v Sloveniji ustavilo družabno in družbeno življenje, so ljudje iskali načine, kako ostati v stikih z najbližjimi, ki so običajni na napačni strani občinske meje, kako se udeleževati predavanj in šolskega pouka ter pred katero knjižno polico postaviti računalnik, da bodo med videokonferencami videti kar se da resno. Nastale okoliščine, ki so, v do pred kratkim nepredstavljenem obsegu, vplivale na vsakdanje življenje vseh nas, so pred zanimiv izziv postavile tudi antropologe in antropologinje. Sredi maja, ko so se ukrepi že počasi rahljali, so na pobudo Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo ljubljanske Filozofske fakultete organizirali znanstveni simpozij. Zaradi prepovedi zbiranja večjega števila oseb na javnih mestih je potekal po Zoomu, spletnem orodju za videokonference. V štiri tematske sklope razdeljena predavanja so požela veliko zanimanja; z računalniki je bilo med celotnim simpozijem v povprečju priključenih okrog 80 udeležencev in udeleženk.

Simpozij so z uvodnimi nagovori odprli dekan ljubljanske Filozofske fakultete Roman Kuhar, predstojnik Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo Jaka Repič in profesor Bojan Baskar. Dekan je poudaril pomembnost in nujnost tovrstnih dogodkov v času, ko smo priča ogromnemu porastu znanstvenih člankov, ki pa jih največ napišejo predvsem predstavniki medicinske stroke, medtem ko je v humanističnih vedah mogoče opaziti občuten manko. Opozoril je še na očitno nesorazmerje med zastopanostjo spolov v avtorstvu člankov, ki so jih med epidemijo spisali raziskovalci in raziskovalke ter jih pripravili za objavo, kar po njegovih besedah ne preseneča, hkrati pa odpira stara in nova vprašanja o enakosti spolov in razporejanju dela v gospodinjstvu. Predstojnik Repič je pojasnil razloge za odločitve o organizaciji simpozija in poudaril, da ne gre le za zdravstveno, temveč tudi družbeno krizo z velikimi posledicami, zato se je treba o problemih začeti pogovarjati čim prej. Zadnji uvodni nagovor pred začetkom simpozija je pripadel Bojanu Baskarju, ki je kot glavno besedo, ki je po njegovem mnenju zaznamovala stanje epidemije, prepoznal čakanje. Izkušnja drugačne časovnosti, tako Baskar, je nekaj, s čimer se doslej nismo srečali in nas sili v to, da se v njej poskušamo za silo stabilizirati in se – do-

kler se prehodno stanje epidemije ne konča – nanjo celo navaditi, pri tem pa ohraniti duševno zdravje. Opozoril je na različne oblike čakanja, ki pa imajo vse skupen cilj – konec izjemnega stanja in prehod v normalnost, ki pa bo ne glede na vse verjetno precej drugačna od tiste, iz katere nas je epidemija iztrgala.

V prvem sklopu simpozija z naslovom »Epidemija in zdravstvo« so govorke osvetlile nekatere medicinsko-antropološke probleme, epidemijo koronavirusa zgodovinsko umestile in hkrati analizirale odnos posameznikov in posameznic do nastalega položaja.

V referatu »Protislovja medicinske stroke pri odzivu na koronavirus?« je Uršula Lipovec Čebren analizirala odzive zdravstvene stroke na epidemijo in pri tem izhajala iz neformalnih pogovorov in polstrukturiranih intervjujev z zdravniki ter analize raziskav in medijskih objav. Ker je v času predstavitve raziskava še potekala, je predstavila nekaj preliminarnih ugotovitev in poudarila neenotnost medicinske stroke glede temeljnih vprašanj v povezavi s samo nevarnostjo koronavirusa in z ukrepi za zaježitev okužb. Neenotnost oziroma nasprotujoča si stališča pri epidemiji tovrstnih razsežnosti niso nepričakovana, prej nasprotno – so razumljiva in predvidljiva. Problematično je ustvarjanje iluzije, da je mnenje medicinske stroke usklajeno in da imajo institucije trdne dokaze, na podlagi katerih uvajajo drastične ukrepe za omejevanje širjenja virusa, pri čemer so sogovorniki v raziskavi opozarjali, da v medicinski stroki ni dialoga med različnimi pogledi in da so drugačna stališča degradirana in pogosto izrinjena iz javnega diskurza.

Sara Pistotnik je analizirala odnos javnosti do javnega zdravstvenega sistema in hkrati opozorila na njegovo kadrovsko podhranjenost in finančno nestabilnost. Države z javnim zdravstvenim sistemom so se med epidemijo izkazale za hitrejše in bolj organizirane. Čeprav so zaposleni v javnem zdravstvu poželi veliko simpatij javnosti, Pistotnik opozarja, da ni nujno, da se bo po krizi javno zdravstvo tudi sicer okrepilo. Koronavirusna kriza namreč ni le zdravstvena, temveč tudi gospodarska, kar pomeni, da bo s povečano prekarizacijo in z naraščajočo brezposelnostjo, podobno kot po letu 2008, manj denarja tudi v zdravstveni blagajni. Povečalo se bo število ljudi, ki bodo težko dostopali do zdravstvenih uslug, država pa bo zaradi pomanjkanja finančnih sredstev nekatere pravice črtala iz obveznega zdravstvenega zavarovanja.

Za zgodovinsko umestitev epidemije covida-19 je poskrbela Zvonka Zupanič Slavec z Inštituta za zgodovino

* Jaro Veselinovič, dipl. etnolog in kulturni antropolog, študent magistrskega študija, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo; jaro.veselinovic@gmail.com.

medicine, ki se je na podlagi preteklih izkušenj z globalnimi pandemijami posvetila vplivu nalezljivih bolezni na družbo. Ta se je kazal v odpiranju globalnih filozofskih, moralnih in religioznih vprašanj, zlomih političnih in ekonomskih sistemov ter vojaških spopadih. Kot primer družbenih posledic epidemij nalezljivih bolezni je navedla sifilis, zaradi katerega se je razširila uporaba parfumov, ki naj bi prikrili neprijeten vonj ob tej bolezni, ljudje so se hitro navadili na uporabo krožnikov in pribora in tako zmanjšali možnost prenosa okužbe, obenem pa so preventivno preprečevali prostitucijo in omejevali dostop do javnih kopališč. V današnjem času so izbruhi nalezljivih bolezni vse pogostejši in se pojavljajo na približno vsakih pet let, k čemur po njenem mnenju odločilno prispevajo globalizacija, izredno visoka mobilnost posameznikov in razširjena industrija. Ob koncu referata je Zupanič Slavec opozorila še na možnost povečanja nestrpnosti do domnevnih »krivcev« za prenos okužbe in poudarila pojav antisemitizma in nestrpnosti do Romov v 14. stoletju, ko so Jude in Rome označili za prenašalce kuge.

Vprašanja zasebnosti in varstva osebnih podatkov med epidemijo se je dotaknila Mojca Ramšak, ki je omenjeno problematiko spremljala skozi etične dileme na treh področjih – medicinskem, pravnem in družbenem. Na področju medicine je govorka kot etične dileme poudarila vprašanje pravičnosti pri zagotavljanju zdravstvenih storitev zaradi omejenih zmožnosti oskrbe na intenzivni negi in potencialno nevarnost utilitarnega pristopa pri triažnih odločitvah. Obenem je opozorila na omejeno zdravstveno varstvo za širšo skupnost, ko so bili zaradi dajanja prednosti oskrbi pacientov s koronavirusom postavljeni na stranski tir drugi pacienti in preventivni ukrepi ter pregledi za, denimo, odkrivanje rakavih bolnikov in zagotavljanje zobozdravstvenih storitev. V zvezi z družbenim vidikom je Ramšak poudarila predvsem vzgajanje odgovornosti glede higiene in s tem podarjanje skrbi tako do sebe kot do drugih. V navezavi na politični in pravni vidik in z njim povezane dileme je omenila nezadostno utemeljitev omejevanja svobode gibanja in politično odgovornost glede nakupov zaščitne opreme, ki so v javnosti dvignili veliko prahu, ter izrazila skrb glede morebitne razširitve pooblastil vojski in policiji. Dodatno je izpostavila skrb za varstvo osebnih podatkov, predvsem v zvezi z aplikacijami za sledenje, ki jih omenjajo kot orodje za spremljanje (novo)okuženih posameznikov ter glede morebitnega razkrivanja osebnih podatkov obolelih.

Zadnja v prvem sklopu je svoj referat predstavila Karmen Šterk. Po njenih besedah je šlo bolj za refleksijo celotne situacije v Sloveniji, v kateri je prišlo do demonizacije nekaterih najbolj vsakdanjih početij, kot je na primer običajen sprehod. Oteževalna okoliščina analitičnega razmišljanja o spremembah vedenja in reakcijah ljudi na epidemijo je dejstvo, da se je v Sloveniji med epidemijo zamenjala politična oblast. Med krizo je bilo mogoče še bolj očitno opazovati družbeno neenakost, ki se bo po koncu epidemije še

poglobila, medtem ko je zamenjava politične oblasti v Sloveniji pripravila ksenofobne, konservativne in puritanske nastavke za odziv javnosti na krizo. V vsakdanjem življenju se je to stopnjevalo te mere, da so ljudje imeli občutek, da tisti, ki je srečen, nekomu drugemu oziroma njim krade srečo in užitek; pri tem je užitek mogoče prepoznati kot zlo. Ta občutek pri ogroženem človeku sproža avtentično sovraštvo do Drugega. Kot je opozorila, smo bili med epidemijo priča redukciji vseh sfer družabnega življenja na biomedicinski diskurz oziroma na nič več in nič manj od golega biološkega preživetja, pri čemer vladno in medicinsko nadzorovanje državljanov predstavljajo kot skrb in ne kot dejansko omejevanje svobode. Kot posledico tovrstnega razmišljanja je govorka omenila denunciatorstvo oziroma naznanjanje sprehajalcev policiji, saj so slednje prepoznavali kot Druge, ki uživajo in se ne podrejajo sprejetim oblastnim ukrepom. Potegnila je vzporednico med sprehajalci in kadilci ter sovraštvom do omenjenih skupin, saj se oboji ne podrejajo biomedicinskemu diskurzu, ki življenje reducira na golo preživetje, svoje telo dojemajo kot svojo last in s svojim početjem ukinjajo oziroma delujejo onkraj družbenih razredov; tako med kajenjem kot med sprehajanjem so družbene in ekonomske razlike med posamezniki razveljavljene.

V drugem sklopu, naslovljenem »Družba v epidemiji, epidemija v družbi«, je kot prvi spregovoril Peter Simonič in se posvetil ponovnemu oživljanju vrtičkarstva v času epidemije, kar je sam poimenoval »samooskrbni sunek«. Objavam o vrtičkarstvu in z njim povezanih dosežkih je Simonič sledil po družabnih omrežjih, samo dejavnost obdelovanja zemlje pa postavil v kontekst grožnje razpada oskrbnih verig, ki bi lahko sledil globalnemu zmanjševanju mobilnosti, s čimer bi se prekinile tudi logistične verige. Vrtičkarstvo je prepoznal kot način odrešitve od pritiska tržišča in hkrati kot spodbujanje zavedanja o pomenu lokalne pridelave hrane na eni in samooskrbe na drugi strani. Zanimive vzporednice je potegnil z vrtičkarstvom med zadnjo finančno krizo, na katero so se ljudje odzvali z ustanavljanjem zadrug in s skupnostnimi vrtovi, medtem ko danes prevladuje individualno vrtičkarstvo, kar lahko pripišemo tudi strogim ukrepom omejevanja svobode gibanja in združevanja. Kot pomemben medij je omenil družabna omrežja, na katerih ljudje iščejo in delijo nasvete o sajenju pridelkov in obdelovanju zemlje, hkrati pa posamezniki v novoustanovljenih skupinah oglašujejo, prodajajo in menjavajo doma pridelano hrano.

Boštjan Kravanja je razmišljal o bontonu, vedenjskih normah in (spremenjenih) načinih obnašanja med epidemijo. Najprej je omenil na novo vpeljani koncept »socialne distance«, ki je nadomestil pojem »varnostne razdalje« in v družbi povzročil porast sovraštva, zapiranje javnih površin ter hkratno razgradnjo in krepitev solidarnostnih mrež. Ljudje so takoj začeli iskati alternative, ki so zaobšle ukrepe omejevanja svobode gibanja. Vznik novega bontona

kot odziv na epidemijo koronavirusa je Kravanja predstavil z najrazličnejšimi zloženkami in vizualnim gradivom, ki je v zadnjih mesecih krožilo po spletu in poštinih nabiralnikih, s čimer so ljudje spoznavali nove načine sprejemljivega obnašanja v trenutni situaciji. Pri tem je bonton oziroma način obnašanja opredelil kot orodje ustvarjanja oziroma utrjevanja družbenega reda, posledico niza moralnih norm, ki določajo način, na katerega ljudje zasledujejo določeni cilj – v primeru koronavirusa je to zavezitev njegove širitve med prebivalstvom.

Ana Svetel in Veronika Zavrtnik sta svoje raziskovanje omejili na družabna omrežja, na katerih sta spremljali odzive na epidemijo, ki so jih posamezniki objavljali na Facebooku in Instagramu. V objavah uporabnikov omrežij sta prepoznali dve prevladujoči temi. Prva se je nanašala na družbeno odgovornost in aktivizem – večinoma je šlo za politično obarvane objave, ki so se ukvarjale s temo varovanja narave in okolja, prekinitvami delovnih razmerij, ki so se predvsem med študenti kar vrstile, in stanovanjskim vprašanjem, ki je bilo pereče že pred izbruhom epidemije. S poslabšanjem materialnega položaja posameznikov je bil dostop do stanovanj in sob še bolj otežen, ob tem pa so se neovirano vrstile deložacije in prekinitve najemnih pogodb, čeprav sta Svetel in Zavrtnik opozorili tudi na pozitivne primere, ki so se večinoma nanašali na sorazmerno znižanje cene najema ali celo popolno oprostitev plačila najemnine. Druge objave iz polja političnega so se zrcalile predvsem v slikah s kolesarskih in z drugih protestov v času epidemije, nemalo pa je bilo objav, ki so razglašale teorije zarot, ter takih, ki so se iz celotne situacije, v kateri se je znašel svet, norčevale. Drugi vidik, ki sta ga raziskovalki prepoznali, se je nanašal na vsakdanje življenje. Prevladujoče teme so bile dom, ki se je med epidemijo spremenil v pisarno, vrtec, šola in pekarno, vsakodnevni sprehodi v lastni občini in praznovanje praznikov, ki so koledarsko padli v čas epidemije. Svetel in Zavrtnik sta referat sklenili z ugotovitvijo, da je mogoče s pomočjo objav na družabnih omrežjih zelo dobro razumeti potek epidemiološkega stanja v Sloveniji, iz njih je mogoče razbrati tudi spreminjanje navad med koronavirusnim vsakdanom.

Kot zadnja je v drugem sklopu svoj referat predstavila Mirjam Mencej, ki je, podobno kot raziskovalki pred njo, odziv na koronavirus iskala na spletu, natančneje, na mednarodnih folklornih straneh. Folklor se, po njenih besedah, odziva na družbene spremembe in tesnobo, s katero se izražajo strahovi in težave ljudi ter njihov odnos do ukrepov vlad in oblasti v zvezi z epidemijo. Za pandemično folkloro sta na eni strani značilna humoren kontekst in subverzivnost, ki se večinoma izražata z internetnimi memi in drugimi fotografijami, ki krožijo po svetovnem spletu, na drugi strani pa je na njem mogoče najti tudi novonastale ljudske pesmi, ki opevajo herojstvo zdravstvenih delavcev. Ustvarjalci internetnih memov po besedah Mirjam Mencej svoj navdih iščejo v čudežnih pravljicah, popularni kulturi in klasični likovni

umetnosti, medtem ko se kot teme najpogosteje pojavljajo toaletni papir, higiena (maske, dezinfekcija), samoizolacija ter socialna distanca in politični humor.

V tretjem sklopu z naslovom »Etnografija med štirimi stenami« je kot prvi svoj referat predstavil Miha Kozorog, čigar razmislek je temeljil na avtoetnografskih dnevniških zapisih študentov in študentk drugega letnika Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo. V njih so se piske in pisci osredotočali predvsem na čakanje kot glavno sestavino nove družbene realnosti, v katero so bili med epidemijo ujeti tudi sami. Kozorog je opozoril, da je iz dnevniških zapisov mogoče razbrati trideset načinov interpretacije čakanja, toliko, kolikor je bilo študentov in študentk. Namen analize avtoetnografij je bil razbrati, kaj jim je pomenilo sicer redko reflektirano čakanje. Ti so se v svojih zapisih po Kozorogovih besedah osredotočali predvsem na občutek premajhne produktivnosti, življenje s starši, ki je bilo za marsikoga precej stresno, občutek krivde in privilegiranosti v primerjavi z drugimi (npr. begunci) ter manko človeškega stika in družnja v živo, ne le po socialnih omrežjih.

Tema dveh naslednjih prispevkov so bili muzeji, njihova delovanje in občinstvo v času zaprtja muzejskih stavb. Najprej je Jože Hudales predstavil izsledke raziskave, ki so jo izvedli skupaj s študenti med študijskim procesom na daljavo. Zanimala jih je, s Hudalesovimi besedami, »mrzlična dejavnost« slovenskih muzejev med epidemijo in načini, na katere so snovalci muzejske dejavnosti naslavljali zainteresirano javnost in dostopali do občinstva po spletu. V raziskavo so vključili 30 muzejev vseh velikosti in ugotovili, da so praktično vsi po socialnih omrežjih vsakodnevno delili različne vsebine, s katerimi so naslavljali vse starostne skupine.

Tanja Rožnberger je v svojem referatu predstavila delovanje Slovenskega etnografskega muzeja, pri čemer je poudarila, da čeprav so bili muzeji zaprti, njihovo delo ni bilo nič manj pestro. Deloma se je navezala na Hudalesovo predstavitev in predstavila nekaj projektov, ki so jih izvajali po spletu in tako iskali stik z občinstvom. Med njimi je omenila projekt koronski humor, v katerem so iskali šale in humorne domislice o epidemiji in zbrane šale vsak dan objavljali na spletni strani, ob koncu projekta pa bo zbrano gradivo postalo del zbirke kustodiata za duhovno kulturo. Kot strokovni projekt je Tanja Rožnberger omenila inventuro digitalnega gradiva in digitalizacijo muzejskih zbirk, kar je deloma tudi že priprava na prihodnost muzejev, ko si bo velik del razstav mogoče ogledati tudi po svetovnem spletu in ne le v živo.

Zadnji v sklopu je svojo dejavnost med epidemijo predstavil Dan Podjed. Razmišljal je predvsem o tem, kaj izkušnja karantene pomeni za antropologe, kakšni so lahko novi načini raziskovanja in kako lahko v tem času predstavimo svoje delo. Sam je objavljali zapise o lastni izkušnji karantene, različnih odzivih na nastali položaj in načinih spopadanja z njim. Zapise z naslovom »Epidemija med

štirimi stenami« je objavljala na družbenih omrežjih Facebook, Instagram, Twitter in LinkedIn, v njih pa opisoval opažanja o spremenjenem vedenju ljudi, dolgčasu, toaletnem papirju in drugem. Kot je dejal, je v zapise vključeval tudi antropološke koncepte in tako antropologijo približeval širši javnosti.

Zadnji del simpozija je bil posvečen mobilnosti in mirovanju med pandemijo. Jaka Repič je karanteno primarno prepoznal kot dejanje prekinitve mobilnosti, ki je sicer označevalec moderne globalizirane družbe, v kateri mobilnost velja za normo, a hkrati tudi ustvarja in povečuje družbeno segmentacijo. Pandemije so bile tudi v preteklosti povezane z mobilnostjo, kuge so se zaradi medsebojnega stika množic širile prav po trgovskih poteh in v pristaniških mestih. Omenil je tudi odgovornost kolonializma za širjenje nalezljivih bolezni, ko so evropski zavojevalci s prihodom na tuja ozemlja nove bolezni prenesli na zanje neodporno prebivalstvo. Drugi del referata je bil posvečen izkušnji repatriacije, povratka posameznikov in skupin v matično državo. Repič je opozoril na primere porasta nestrpnosti do povratnikov, ki so se ob povratku domov soočali s stigmo in celo fizičnimi napadi. Omenil je repatriacijo skupine slovenskih državljanov iz Argentine, ki jo je spremljal na podlagi spletnih dnevniških zapisov enega od udeležencev. Izkušnja repatriacije odpira številna vprašanja o konceptih doma, globalizacije, osebne svobode in svetovne povezanosti.

Martina Bofulin je predstavila izkušnje kitajskih migrantov med epidemijo koronavirusa in ob tem – ker so kitajski državljani prepoznani kot prenašalci virusa – opozorila na porast rasizma in predvsem sinofobije. Ta večplastni proces se dogaja na eni strani v samih transnacionalnih skupnostih zunaj Kitajske, kjer so njihovi pripadniki prepoznani kot »rumena nevarnost«; oznaka, ki se kitajskih migrantov drži že od epidemije SARS-a. Na drugi strani so povratniki iz tujine na Kitajsko, na katere so gledali kot na potencialne prenašalce bolezni in jih zato izključevali iz družbe in stigmatizirali. Na Kitajskem so povratnike označevali za črne ovce in t. i. »velike otroke«, ki se v domovino vračajo le takrat, ko jim v državi, kjer sicer živijo, preti nevarnost. Pri tem je Bofulin poudarila, da so izključevalni mehanizmi bistveni del migracijske izkušnje Kitajcev v tujini, a se ti v zadnjem času na to odzivajo bolj aktivno in aktivistično kot v preteklosti, na primer z akcijo »Sem človek, ne pa virus«, ki je med epidemijo krožila po družabnih omrežjih.

Marijana Hameršak iz Zagreba in Marta Stojić Mitrović iz Beograda sta v svojem poročilu predstavili pogled na pojav novih meja in njihovo modalnost oziroma večpomenskost. Hameršak je opozorila na omejevanje svobode gibanja in militarizacijo vsakodnevnega življenja, ki sta nakazovala izredno stanje, medtem ko je nastanek družbenih meja primarno ločeval zdrave od bolnih, pozneje pa tudi revne od bogatih, izobražene od manj izobraženih ter državljanke od nedržavljanov. Globalna družba se je, čeprav je bil polo-

žaj bolj kompleksen, na trenutke zdela jasno razdeljena na države, občine, družbene in ekonomske razrede. Zapiranje državnih meja je bil glavni ukrep za zaježitev epidemije, pri čemer virus ne pozna in ne razume ideje državne meje. Hameršak je še opozorila, da so se meje preobrazile v sredstvo za nadzorovanje gibanja tako v državi kot zunaj nje, pri čemer je potegnila vzporednice z begunsko krizo leta 2015, ko sta omenjeni državi ravnali zelo podobno kot ob epidemiji. Marta Stojić Mitrović je poudarila, da so uradno zaprte meje še vedno prehajali tisti ljudje, ki jim je tudi v normalnih okoliščinah prehod meja onemogočen – transkontinentalni migranti. Na začetku epidemije, ob ustavitvi javnega življenja, so migranti upali in pričakovali, da se bo olajšal tudi njihov prehod meja in vstop v EU, kar je nekaterim tudi uspelo. Ob tem je Stojić Mitrović opozorila, da je bilo gibanje za večino še bolj oteženo. Zaradi večjega nadzora javnega prevoza in njegove poznejše ukinitve so bili ljudje na poti še bolj odvisni od tihotapev, kar je povečevalo tako finančne izdatke kot tveganje. Z zaprtjem meja in omejevanjem gibanja znotraj držav se je položaj migrantov še zaostрил, vrstila so se nezakonita vračanja iz Slovenije na Hrvaško in iz Hrvaške v BiH in Srbijo; policijsko nasilje se je stopnjevalo, hkrati pa sta se predvsem v Srbiji krepila protimigrantski diskurz in ksenofobija. V Srbiji so migrantom gibanje omejili na sama taborišča, uvedli nadzor vojske, obenem pa suspendirali proces prošnje za pridobitev azila. Pandemija se je pri tem izkazala kot priročen izgovor oblastem za še ostrejšo ravnanje in obravnavo migrantov, ki so jih še dodatno prepoznavali kot vir nevarnosti za preostale prebivalce Srbije.

V zadnjem predstavljenem prispevku je Bojan Baskar razmišljal o mirovanju med epidemijo koronavirusa. Poudaril je, da ni vsako mirovanje prisilno, obstaja tudi prostovoljno mirovanje, ki ga lahko razumemo kot nekakšen odgovor na ideologijo poznega, neoliberalnega kapitalizma, ki fetišizira mobilnost in fluidnost, pri čemer se pogosto zdi, da nimamo druge izbire, kot da smo nenehno mobilni tudi sami. Baskar je pri tem opozoril, da je imobilnost oziroma mirovanje prav zato v popolnem nasprotju z neoliberalno ideologijo, sam pa izkušnjo epidemije razume kot potencialno točko preobrata, ko bodo ljudje ugotovili, da mirovanje samo po sebi ni napačno in da za naše vsakdanje delovanje res ne potrebujemo nenehne frenetične mobilnosti.

Simpozij se je končal z zanimivo in živahno razpravo med udeleženci in udeleženkami ter poslušalstvom. Vsi vanjo vključeni so poudarjali pomen humanističnega pristopa pri raziskovanju posledic, ki jih je oziroma jih bo v družbi pustila pandemija koronavirusa. Pri tem sta nujna sodelovanje in povezovanje z drugimi, predvsem naravoslovnimi vedami, k čemur je bil prvi korak storjen prav z zgoraj opisanim simpozijem.

Simpozij je v celoti dostopen na spletni strani: <https://youtu.be/qPMWO2-EF-k>